

آیین رسیدگی به مسئولیت مدنی قضات در نظام قضایی ایران

مؤلف :

سعید شیرگردون

انتشارات آریا دانش

زمستان ۱۳۹۷

سرشناسه : شیرگردون، سعید، ۱۳۷۲-
 عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
 Iran. Laws, etc
 عنوان و نام پدیدآور : آیین رسیدگی به مسئولیت مدنی قضات در نظام قضایی ایران/ نگارنده
 سعید شیرگردون.
 مشخصات نشر : تهران: آریا دانش، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری : ۱۵۴ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۲۴-۰۵-۶
 وضعیت فهرست نویسی : فیفا
 موضوع : قضایان -- ایران -- خطای شغلی
 موضوع : Judges -- Iran -- Malpractice
 موضوع : مسوولیت (حقوق) -- ایران
 موضوع : Liability (Law) -- Iran
 رده بندی کنگر : ۱۳۹۷ آ ۹ ش ۱۶۱۰ / KMH
 رده بندی دیویی : ۳۲۷/۵۵۰
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۸۶۵۱۱

هر گونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون مجوز پدید آورنده یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد
 تخلف را به دفتر مرکزی، مسأله آریا دانش "گزارش فرمایید.

نام کتاب : آیین رسیدگی به مسئولیت مدنی قضات در نظام قضایی ایران

مولف : سعید شیرگردون

ناشر : آریا دانش

شمارگان : ۱۵۰۰ نسخه

صفحه آرا : مهدی رادمهر

نوبت : اول زمستان ۹۷

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۲۴-۰۵-۶

قیمت : ۲۰۰۰۰ تومان

مرکز بخش: تهران، میدان انقلاب، خیابان آزادی، خیابان بهزاد، پلاک ۳۲ واحد ۱۴ تلفن ۸۸۵۶۲۲۷۳

www.ariyadanesh.ir

حق چاپ جهت ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
۱۱.....	فصل اول: مسئولیت ناشی از تقصیر قاضی
۱۲.....	الف تقصیر قاضی
۱۳.....	ب- مصونیت قاضی از مسئولیت ناشی از خطا
۱۷.....	مبحث دوم: مسئولیت مدنی قضات در حقوق آمریکا
۱۹.....	۱- ارکان مصونیت قضایی
۱۹.....	الف- داشتن سمت قضایی
۱۹.....	ب- مباشرت به اعمال قضایی
۱۹.....	ج- رعایت صلاحیت قضایی
۲۰.....	۲-۱. اهمیت قضاوت
۲۱.....	اصطلاحات کاربردی
۲۱.....	۲-۱. تعریف مسئولیت
۲۲.....	۲-۲. تعریف مسئول
۲۷.....	۲-۶. مفهوم قاضی
۳۰.....	قاضی به معنای دادرس
۳۲.....	۲-۷. تعریف دستگاه قضایی
۳۵.....	۲-۸. مفهوم قضاء
۳۵.....	۲-۹. مبانی مسئولیت های قاضی
۳۶.....	۲-۹-۱. مسئولیت انتظامی
۳۹.....	۲-۹-۲. مسئولیت کیفری
۴۱.....	۲-۹-۳. مسئولیت مدنی
۴۳.....	۲-۱۰. انواع جرائم ارتكابی قضات
۴۳.....	۲-۱۱. مبانی قانونی مصونیت های قاضی
۴۵.....	۲-۱۱-۱. مصونیت شغلی
۴۶.....	۲-۱۱-۲. مصونیت کیفری

۴۸	۳-۱۱-۲. مصونیت مدنی.....
۵۰	۱۲-۲. سابقه نظارت بر عملکرد قضات در حقوق ایران.....
۵۱	۱-۱۲-۲. از زمان مشروطیت تا انقلاب.....
۵۱	۲-۱۲-۲. مجلس رسیدگی اداری یا عالی.....
۵۲	۳-۱۲-۲. محکمه انتظامی قضات.....
۵۳	۴-۱۲-۲. تشکیل اداره نظارت.....
۵۳	۵-۱۲-۲. انحلال اداره نظارت و تشکیل دادسرای انتظامی قضات.....
۵۴	۱۳-۲. بعد از بروزی انقلاب اسلامی.....
۵۹	فصل دوم: ارکان و مستندات مسئولیت مدنی قضات.....
۶۰	مقدمه.....
۶۰	۱-۳. ارکان مسئولیت.....
۶۱	۱-۱-۳. فعل زیانبار.....
۶۲	۲-۱-۳. موارد اشتباه قاضی.....
۶۵	۳-۱-۳. تقصیر.....
۷۱	۲-۳. فرق تقصیر و اشتباه.....
۷۳	۳-۳. تقصیر ناشی از عمد.....
۷۳	۱-۳-۳. تقصیر ناشی از بی‌مبالاتی (غیرعمد).....
۷۶	۴-۳. مصادیق تقصیر در موضوع و حکم.....
۷۸	۵-۳. رابطه سببیت.....
۷۹	۶-۳. اشتباه قاضی.....
۸۰	۷-۳. نظریه خطا و خطر.....
۸۱	۸-۳. مستندات مسئولیت مدنی قاضی.....
۸۱	۱-۸-۳. کتاب.....
۸۲	۲-۸-۳. سنت.....
۸۳	۳-۸-۳. قاعده لا ضرر.....
۸۴	۴-۸-۳. قاعده تسبیب.....

۸۵	۳-۸-۵. اصل عدالت.....
۸۶	۳-۹. اصل قانونی بودن مسئولیت کیفری.....
۸۷	۳-۱۰. قاعده وزر(اصل شخصی بودن مجازات).....
۸۹	فصل سوم: آیین رسیدگی به تخلفات مدنی قضات.....
۹۰	مقدمه.....
۹۰	۴-۱. انواع خسارت ناشی از آراء قاضی.....
۹۰	۴-۱-۱. خسارت مادی.....
۹۱	۴-۱-۲. خسارت معنوی.....
۹۴	۴-۲. چگونگی جبران خسارت.....
۹۸	۴-۳. دادگاه مالی النظامی.....
۱۰۳	۴-۵. ترمیم عینی یا مادی به حالت سابق.....
۱۰۴	۴-۶. کیفیت اقامه ی دعوی علیه قاضی در زمان مسئولیت.....
۱۱۰	۴-۷. قوانین و مقررات حاکم بر جبران ارتهایی قضات.....
۱۱۵	بیمه ی مسئولیت مدنی مقامات قضایی.....
۱۱۵	حمایت از شهروندان در پرتو نظام قضایی شهروندمدار.....
۱۱۹	۲. مفهوم بیمه ی مسئولیت مدنی.....
۱۲۱	۳. مفهوم «تقصیر جزایی و مدنی» مقامات قضایی.....
۱۲۶	۴. ضرورت اصلاح یا ارائه ی تفسیری عدالت محور از اصل یکصد و هفتاد و یکم قانون اساسی.....
۱۲۸	۵. بیمه ی مسئولیت مدنی مقامات قضایی در راستای حمایت از مقامات قضایی.....
۱۳۰	۱-۵. عدم نقض تئوری عام بیمه.....
۱۳۰	۲-۵. جنبه ی پیشگیرانه ی بیمه ی مسئولیت مدنی مقامات قضایی.....
۱۳۰	۳-۵. فرض تجميع مسئولیت های متفاوت.....
۱۳۱	۴-۵. تأمین بهتر عدالت و حقوق اشخاص ثالث.....
۱۳۱	۵-۵. سابقه ی تقنینی مسئولیت تضامنی.....
۱۳۳	۶-۵. فلسفه ی وجودی دولت و ضرورت مسئولیت در قبال خسارات ناشی از اعمال حاکمیت.....
۱۳۴	۷-۵. لزوم رعایت اصل «شخصی بودن کیفرها».....

۱۳۶	مصونیت قاضی در کشورهای مختلف
۱۳۶	مصونیت قاضی در مصر
۱۳۶	مصونیت قاضی در حقوق ایتالیا
۱۳۸	مصونیت قاضی در حقوق ایالات متحده آمریکا
۱۴۰	مسئولیت قاضی در حقوق فرانسه
۱۴۲	نتیجه گیری:
۱۴۶	منابع
۱۴۶	الف: منابع فارسی
۱۵۱	ب. منابع عربی
۱۵۲	مجلات و پایان نامه

اصل در قضا اجرای عدالت و احقاق حق و رفع خصومت است و قاضی صرفاً برای صدور حکم قضاوت نمی‌کند، بلکه وظیفه او تحقق غرض حکم یعنی حق و عدالت است. طبیعت قضاوت، نقص قانون، نابسامانی دستگاه قضایی، تعدد مراجع تحقیقاتی و نقص در تحقیقات مقدماتی بر احتمال خطای قضاات می‌افزاید و چه بسا در اثر خطای قاضی خسارتهای مادی و معنوی غیر قابل جبران به وجود آید. از طرفی، ضرورتهای شغل مهم و پر خطر قضا اقتضا می‌کند تا قواعد عمومی مسئولیت مدنی بر اعمال قضاات حاکم نباشد، زیرا در این صورت قاضی در برابر دعاوی زیادی قرار می‌گیرد که در آن تصور اهمال در وظیفه یا ارتکاب خطا وجود دارد. از طرف دیگر، مصونیت مطالبی قاضی را هم نمی‌توان مجاز دانست، زیرا معافیت وی از مسئولیت، حتی در جایی که دولت جانشین آن گردد، گاهی منجر به اهمال در وظیفه می‌گردد. در قبال این اعتبارات متعارضه، قوانین و مقررات نظریات حقوقی مختلف از جمهوری اسلامی ایران نظام خاصی را تقریر نموده تا عهده‌دار حاکمان از تعسری در برابر اصحاب دعوی شود و در مقابل، مسئولیت مدنی قاضی را نیز مقرر دارد. در مسئولیت مدنی قضاات، تمام ارزش و حیثیتی است که یک نظام قضائی آبرومند بدان محتاج است. فقدان مسئولیت‌پذیری قضاات مستقیماً به پایمال شدن حق و عدالت و نابودی اصیل‌ترین ارزشهای اخلاقی و انسانی می‌انجامد. در اثر خطای قاضی خسارتهای مادی و معنوی غیر قابل جبران به وجود آید. قانونگذار ایران با توجه به سختگیری در گزینش قضاات سعی در کاهش این امر داشته است. هرگاه در اثر تقصیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی به سویه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود. قانونگذار به صراحت در اصل ۱۷۱ قانون اساسی مسئولیت شخص قضاات را اعلام و به دنبال آن در قوانین دیگر از جمله ماده ۵۸ قانون مجازات اسلامی تقریباً مفاد اصلی مذکور را تکرار نموده است. قانون خسارت تخلف مدنی را بین قاضی و دولت تقسیم می‌کند ولیکن راه‌حل عملی دسترس به آن حق، به لحاظ فقدان قانون شکلی همچنان با موانع جدی مواجه است که ساز و کارهایی اجرایی ندارد. اساساً در نظام جمهوری اسلامی ایران نظارت بر حسن اجرای قوانین در حیطه‌ی امر قضا، از وظایف قوه قضاییه است. این وظیفه از طریق نظارت مراجع عالی بر آراء دادگاه‌ها صورت می‌گیرد. بنابراین شناسایی علل و عوامل شکل دهنده جرایم قضاات از

اهمیت خاصی برخوردار است و قبل از برخوردهای دستوری، بایستی ریشه را شناسایی کرد. در این کتاب سعی شده ابتدا با تعریف واژه مسئولیت مدنی، ارکان و مستندات مسئولیت مدنی قضات را مورد بررسی قرارداد تا به یک نتیجه منطقی در جهت شفافیت در قوانین خسارت تخلف مدنی قضات دست یابد.

www.ketab.ir